

Apmācību kurss „Roma III regulas noteikumi un praktiskā piemērošana”

Rīga, 2012. gada 29.–30. novembris

Prof. (em.) Dr. Dieter Martiny, Frankfurt (Oder)/Hamburg

Noteikumi par jurisdikciju un nolēmumu atzīšanu ES starptautiskajās ģimenes tiesībās

A. Noteikumi par jurisdikciju un nolēmumu atzīšanu laulības un uzturēšanas saistību lietās

Jurisdikciju un nolēmumu atzīšanu laulību un uzturēšanas saistību lietās regulē Brisele II-bis¹ regula un Uzturēšanas saistību regula². Noteikumi par to, vai tiesai Eiropas Savienībā ir jurisdikcija pār laulības šķiršanas vai uzturēšanas saistību lietām, ir praktiski vienoti. Vienīgā atšķirība ir tā, ka attiecībā uz Apvienotās Karalistes un Īrijas jurisdikciju kā piekritības faktors tiek izmantots „domicils”, nevis „pilsonība”

B. Brisele II-bis regula

I Ievads

Brisele II-bis regulā iekļauti noteikumi par jurisdikciju un nolēmumu atzīšanu civillietās, kas saistītas ar laulības šķiršanu, laulāto atšķiršanu un laulības atzīšanu par neesošu. Iekļauti arī noteikumi par vecāku atbildību.

II Darbības joma

Šī regula tiek piemērota civillietās, kas saistītas ar laulības šķiršanu, laulāto atšķiršanu un laulības atzīšanu par neesošu, kā arī visos jautājumos, kas saistīti ar vecāku atbildību (1. panta pirmais punkts). Brisele II-bis regulas darbības joma aprobežojas ar laulības attiecību izbeigšanu, un tā netiek piemērota saistītos jautājumos. Līdz ar to regulas darbības joma neietver, piemēram, uzturēšanas pienākumus (1. panta trešā punkta e) daļa), kurus nosaka Uzturēšanas saistību regula. Tāpat šajā regulā nav iekļauto laulāto mantas piederības jautājumi.

Vecāku atbildība ir visas tiesības un pienākumi attiecībā uz bērna personu vai bērna īpašumu. Lai nodrošinātu vienlīdzību attiecībā uz visiem bērniem, šī regula attiecas uz visām lietām par vecāku atbildību, tostarp uz bērna aizsardzības pasākumiem, neatkarīgi no saiknes ar laulības lietu.

Brisele II-bis regula par laulības lietām un vecāku atbildību stājās spēkā 2005. gada martā. Brisele II-bis regulu piemēro arī Apvienotā Karaliste un Īrija. Dānija nepiedalījās regulas pieņemšanā, un tādēļ šī regula nav tai saistoša.

¹ Padomes Regula (EK) Nr. 2201/2003 (2003. gada 27. novembris) par jurisdikciju un spriedumu atzīšanu un izpildi laulības lietās un lietās par vecāku atbildību un par Regulas (EK) Nr. 1347/2000 atcelšanu, OV 2003 L 338, 1. lpp. — Skatīt Praktisko rokasgrāmatu jaunās Brisele II regulas piemērošanai — 2005. gada oktobris, http://europa.eu/legislation_summaries/justice_freedom_security/judicial_cooperation_in_civil_matters/l33194_en.htm

² Padomes Regula (EK) Nr. 4/2009 (2008. gada 18. decembris) par jurisdikciju, piemērojamiem tiesību aktiem, nolēmumu atzīšanu un izpildi un sadarbību uzturēšanas saistību lietās, OV 2009 L 7, 1. lpp.

III Piekritība

1. Piekritības pamats

Viens no galvenajiem jautājumiem saistībā ar Brisele II-bis regulu ir tās dalībvalsts noteikšana, kuras tiesām lieta ir piekritīga. 3. panta jurisdikcijas normā ir iekļauta izsmeļoša piekritības pamatu sistēma, lai noteiktu, kuras dalībvalsts tiesas ir kompetentas izskatīt lietu. Regula nosaka dalībvalsti, kuras tiesām lieta ir piekritīga, bet nenorāda konkrētu kompetentu tiesu šajā dalībvalstī. Šis jautājums ir atstāts dalībvalsts procesuālo tiesību ziņā.

2. Vairāki alternatīvi piekritības pamati laulības lietās

Laulības lietās nav vispārēja noteikuma par piekritību. Tā vietā 3. pantā norādīti vairāki piekritības pamati. Šie noteikumi ir alternatīvi, kas nozīmē, ka starp tiem nepastāv hierarhija. Alternatīvie noteikumi par piekritību zināmā mērā ļauj izvēlēties labvēlīgākās piekritības tiesu.

Brisele II-bis regulas 3. pantā uzskaitīti septiņi alternatīvi noteikumi par piekritību lietās, kas saistītas ar laulības šķiršanu, laulāto atšķiršanu un laulības atzīšanu par neesošu. Visiem šiem noteikumiem ir vienāds juridiskais spēks, un laulātie var iesniegt prasību attiecīgās dalībvalsts tiesā.

a) Laulāto pastāvīgā dzīvesvieta

Laulātie var iesniegt prasību tās dalībvalsts tiesā, kur ir viņu pastāvīgā dzīvesvieta (3. panta pirmā punkta a) daļas pirmais ievilkums).

Tiesu prakse nosaka — lai noteiktu laulātā pastāvīgo dzīvesvietu, tam ir brīvprātīgi jāatrodas šajā valstī ar noteiktu mērķi un ar noteiktu nolūku palikt šajā valstī uz ievērojamu laikposmu. ES tiesību akti šajā jautājumā uzskatāmi parāda, ka galvenā uzmanība jāpievērš personas pastāvīgajam un parastajam interešu centram. Brisele II-bis regulas izpratnē personai var būt tikai viena pastāvīgā dzīvesvieta.

Piemērs „Darbs ārzemēs”

Vīram un sievai ir kopīga māja Latvijā. Bet vīrs strādā Minhenē (Vācija), un sieva strādā Briselē (Beļģija). Viņi regulāri apciemo savu izcelsmes valsti. Viņu bērni dzīvo ar vecvecākiem. Pēc laulības iziršanas laulātie vēlas šķirties.

b) Laulāto pēdējā pastāvīgā dzīvesvieta, ja viens no tiem arvien tur dzīvo

Laulātie var iesniegt prasību tās dalībvalsts tiesā, kur bija viņu pēdējā pastāvīgā dzīvesvieta, ja viens no tiem arvien tur dzīvo (3. panta pirmā punkta a) daļas otrais ievilkums).

Piemērs: Vīrs ir pametis Latviju, lai strādātu ārzemēs. Viņa sieva palika mājās. Lieta piekrīt Latvijas tiesai.

c) Laulāto kopīga pieteikuma gadījumā, viena vai otra laulātā pastāvīgā dzīvesvieta

Laulātie var iesniegt kopīgu laulības šķiršanas pieteikumu. Prasība var tikt iesniegta tās dalībvalsts tiesā, kur ir viena vai otra laulātā pastāvīgā dzīvesvieta (3. panta pirmā punkta a) daļas ceturtais ievilkums).

d) Atbildētāja pastāvīgā dzīvesvieta

Laulātais var iesniegt laulības šķiršanas prasību atbildētāja pastāvīgajā dzīvesvietā (3. panta pirmā punkta a) daļas trešais ievilkums).

e) Prasītāja pastāvīgā dzīvesvieta, ja viņš tur pastāvīgi dzīvojis vismaz gadu tieši pirms prasības iesniegšanas

Laulātais var iesniegt prasību tās dalībvalsts tiesā, kur ir prasītāja pastāvīgā dzīvesvieta, ja viņš tur pastāvīgi dzīvojis vismaz gadu tieši pirms prasības iesniegšanas (3. panta pirmā paragrāfa a) daļas piektais ievilkums).

Piemērs „Atgriešanās Latvijā”

Prasītāja, kas ir poliete, pameta Latviju 2008. gadā un devās uz Angliju, kur apprecējās ar angli. Pēc laulības iziršanas viņa 2011. gada septembrī atgriezās Latvijā un palika šeit, bet 2012. gada novembrī iesniedza šķiršanās prasību. Lieta piekrīt Latvijas tiesai.

f) Prasītāja pastāvīgā dzīvesvieta, ja viņš tur pastāvīgi dzīvojis vismaz sešus mēnešus tieši pirms prasības iesniegšanas un tam ir šis dalībvalsts piederība

Laulātais var iesniegt prasību tās dalībvalsts tiesā, kur ir prasītāja pastāvīgā dzīvesvieta, ja viņš tur pastāvīgi dzīvojis vismaz sešus mēnešus tieši pirms prasības iesniegšanas un tam ir šis dalībvalsts piederība (3. panta pirmā punkta a) daļas sestais ievilkums).

Piemērs „Atgriešanās no Īrijas”

Prasītāja, kas ir Latvijas pilsonē, pameta Latviju 2009. gadā un devās uz Īriju, kur apprecējās ar īru. Pēc laulības iziršanas viņa 2011. gada decembrī atgriezās Latvijā un palika šeit, bet 2012. gada novembrī iesniedza šķiršanās prasību. Lieta piekrīt Latvijas tiesai.

g) Kopīga pilsonība (Apvienotās Karalistes un Īrijas gadījumā — kopīgs „domicils”)

Laulātie var iesniegt prasību tās dalībvalsts tiesā, kuras valstspiederīgie viņi ir (Apvienotās Karalistes un Īrijas gadījumā — kurā ir abu laulāto „domicils”). (3. panta pirmā punkta b) daļa).

Piemērs „Dubultā pilsonība” (Hadadi lieta)

Hadadi un Mesko abi ir Ungārijas pilsoņi, kas apprecējušies Ungārijā 1979. gadā. Pēc tam viņi emigrēja uz Franciju un naturalizācijas kārtībā kļuva par Francijas pilsoņiem, nezaudējot Ungārijas pilsonību. 2002. gadā (pirms Ungārija pievienojās ES) Hadadi iesniedza prasības pieteikumu par laulības šķiršanu Pešti tiesā (Ungārija), laulība tika šķirta ar tiesas spriedumu 2004. gada maijā. Šīs tiesvedības laikā Mesko iesniedza tādu pašu pieteikumu Francijas tiesā. Parīzes Apelācijas tiesa uzskatīja, ka Ungārijas tiesas spriedums nav atzīstams Francijā, balstoties uz to, ka šīs lietas piekritība šai tiesai ir nepārliciecināma, bet piekritība tiesai Francijā, kur atrodas laulāto mājas, ir īpaši izteikta. Pēc tam Hadadi iesniedza kasācijas sūdzību par šo lēmumu

Saskaņā ar Tiesas prejudiciālu nolēmumu jāņem vērā abas pilsonības, līdz ar to lieta ir piekritīga abu šo dalībvalstu tiesām, un laulātie var izvēlēties, kuras valsts tiesā celt prasību³. Tiesa nolēmj — fakts, ka 3. pantā noteiktie piekritības pamati ir alternatīvi, skaidri nosaka piekritību vairākām tiesām vienlaikus, neradot nekādu hierarhiju starp tām. Tiesa piebilst, ka 3. pants attiecas uz pilsonību — saikni, kas ir nešaubīga un viegli piemērojama, — neparedzot citus kritērijus attiecībā uz pilsonības aktīvumu.

3. Piekritības ekskluzīvs

Piekritības ekskluzīvs nozīmē, ka laulāto, kura pastāvīgā dzīvesvieta ir kādas dalībvalsts teritorijā, vai kuram ir kādas dalībvalsts piederība (vai „domicils” Apvienotās Karalistes un Īrijas gadījumā), var iesūdzēt tiesā citā dalībvalstī tikai saskaņā ar regulu (6. pants).

Piemērs „Francijas–Vācijas pāris”

³ Tiesa, 2009. gada 16. Jūlijs, Lieta C-168/08 — Hadadi ./ Mesko, ECR. 2009, I-6871.

Vīrs, kas ir Vācijas pilsonis, ir precējies ar sievieti, kas ir Francijas pilsoņe. Laulāto pastāvīgā dzīvesvieta ir Latvijā. Pēc pieciem gadiem viņu laulība izirst un sieva vēlas šķīties. Saskaņā ar 3. panta pirmā punkta a) daļu (pirmais ievilkums) laulātie var iesniegt prasību par laulības šķiršanu tikai Latvijas tiesā, pamatojoties uz abu pastāvīgo dzīvesvietu šeit. Sieva nevar celt prasību Francijas tiesā, pamatojoties uz to, ka viņa ir Francijas pilsoņe, jo 3. panta pirmā punkta b) daļa nosaka, ka laulātajiem jābūt kopīgai pilsonībai.

Piemērs „Sundelind Lopez pret Lopez Lizazo”

Sundelind Lopez, Zviedrijas pilsoņe, bija precējusies ar Lopez Lizazo, kas ir Kubas pilsonis. Kopdzīves laikā viņu pastāvīgā dzīvesvieta bija Francijā. Vēlāk Sundelind Lopez joprojām dzīvoja Francijā, bet viņas vīrs dzīvoja Kubā. Rīkojoties saskaņā ar Zviedrijas tiesību aktiem, Sundelind Lopez iesniedza šķiršanās prasību Stokholmas apgabala tiesā (Zviedrija).

Tiesa: Atbildētājs nav kādas dalībvalsts pastāvīgais iedzīvotājs vai pilsonis. Tomēr Brisele II-bis regulas 6. un 7. pants jāinterpretē šādi: ja laulības šķiršanas lietā atbildētājam nav pastāvīgās dzīvesvietas dalībvalstī un viņš nav dalībvalsts pilsonis, šīs dalībvalsts tiesa, lai varētu izskatīt šo prasību, nevar pamatot savu jurisdikciju ar valsts tiesībām, ja citas dalībvalsts (Francija) tiesai ir jurisdikcija saskaņā ar šīs regulas 3. pantu⁴.

Puses nevar izvēlēties citu tiesu. Vienošanās par tiesas izvēli nav spēkā.

4. Pārējie piekritības jautājumi

Tikai tad, ja neviens no laulātajiem nevar uzsākt šķiršanās procesu kādā no dalībvalstīm (izņemot Dāniju), pieteicējs var atsaukties uz citiem dalībvalsts tiesību aktiem. Pārējie piekritības jautājumi tiek skatīti, ja dalībvalsts tiesai nav piekritības saskaņā ar regulas 3., 4. un 5. pantu (7. panta pirmais punkts). Šādos gadījumos piekritību dalībvalstī nosaka šīs dalībvalsts tiesību akti.

Piemērs: Pastāvīgā dzīvesvieta sievietei, kas ir Latvijas pilsoņe, un vīram, kas ir ASV valstspiederīgais, ir Kalifornija (ASV). Tā kā saskaņā ar regulas 3. pantu *et seq.* lietai nav nosakāma piekritība, piekritību Latvijas tiesai nosaka saskaņā ar valsts tiesību aktiem.

5. Vecāku atbildība

Regulā iekļauti arī īpaši noteikumi par vecāku atbildību. Jēdziens „vecāku atbildība” ietver aizgādības tiesības un saskarsmes tiesības, aizbildnību, bērna nodošanu audžuģimenē vai ievietošanu aprūpes iestādē (2. pants 7.punkts). Tipiski piemēri ir lēmumi par aizgādības tiesībām pēc laulības šķiršanas vai lēmumi saistībā ar laulības šķiršanas lietu.

Vispārējais noteikums ir tāds, ka tiesa, kurai piekrīt lieta par vecāku atbildību, ir tās dalībvalsts tiesa, kur ir bērna pastāvīgā dzīvesvieta (8. pants). Regulas 9.–15. pantā ir norādīti speciāli noteikumi. Tās dalībvalsts tiesai, kur pirms nolaupīšanas bija bērna pastāvīgā dzīvesvieta, saglabājas piekritība, izņemot atsevišķos noteiktos apstākļos, piemēram, ja visas iesaistītās personas ir piekritušas bērna aizvešanai (10. pants).

Ja lieta ir iesniegta tiesā, piekritība saglabājas tās dalībvalsts tiesai, kur ir bērna iepriekšējā pastāvīgā dzīvesvieta, pat tad, ja bērns ir likumīgi mainījis savas pastāvīgās dzīvesvietas valsti (9. pants).

Noteikums par piekritību 12. pantā nosaka, ka tiesai, kurai saskaņā ar regulu ir piekritīgs pieteikums par laulības šķiršanu, ir piekritība arī lietās, kas saistītas ar vecāku atbildību, kura ir saistīta ar šo pieteikumu, ja izpildās noteikti apstākļi. Vecāki var piekrist, ka lietu par vecāku atbildību izskata tiesa, kurai piekrīt laulības lieta, vai tās dalībvalsts tiesa, ar kuru bērnam ir būtiska saikne (piemēram, pilsonība).

Ja bērna pastāvīgo dzīvesvietu nevar noskaidrot, tad lieta ir piekritīga tās dalībvalsts tiesai, kurā bērns atrodas (13. pants).

⁴ Tiesa, Lieta C-68/07, Sundelind Lopez pret Lopez Lizazo, [2007] ECR I-1 1321.

Izpildoties noteiktiem apstākļiem, tiesa, kurai lieta ir piekritīga, var nodot lietu citai tiesai, ja šai tiesai ir labāka atrašanās vieta, lai izskatītu lietu, un ja tas ir bērna interesēs (15. pants, *forum non conveniens* doktrīna). Tādi gadījumi varētu būt, piemēram, ja ir mainījusies bērna pastāvīgā dzīvesvieta. Tomēr šai procedūrai ir laika ierobežojums. Ja bērna pastāvīgā dzīvesvieta mainās nelikumīgas aizvešanas vai aizturēšanas dēļ, lietas piekritību var mainīt tikai ievērojot ļoti stingrus noteikumus (10. pants).

IV Lis pendens

Daudzos gadījumos pastāv iespēja, ka abi laulātie varētu ierosināt laulības šķiršanas lietu vairāk nekā vienā valstī. Vairāku *fora* pastāvēšana dod iespēju vienam laulātajam „skriet uz tiesu” vai izvēlēties „labvēlīgāko” tiesu. Tādēļ regulā ir iekļauta *lis pendens* tiesību norma (19. pants). Laulības šķiršanas lieta ir piekritīga tai dalībvalsts tiesai, kurai pirmajai ir iesniegts pieteikums par laulības šķiršanu. Piemēram, ja vīrs ir iesniedzis laulības šķiršanas pieteikumu Austrijas tiesā, Latvijas tiesa pēc tam nevar pieņemt sievas iesniegtu laulības šķiršanas pieteikumu.

Vairākos savos nolēmumos Tiesa ir attīstījusi tikai Eiropai raksturīgu izpratni par „pamatu un priekšmetu”, ko pirmkārt raksturo tās plašā darbības joma⁵. Līdz ar to, ja divu prāvu pamatā ir viena lieta, tām neapšaubāmi būs viens pamats un priekšmets. Lietas dalībnieku procesuālajam stāvoklim — prasītājs vai atbildētājs — nav nozīmes. Laulības lietās parasti sarežģījumi nerodas.

V Laulības lietu nolēmumu atzīšana un izpilde

1. Piemērojamās tiesību normas

Tiesību normas par nolēmuma atzīšanu un izpildi nosaka Brisele II-bis regula (21.–52. pants). Tiesību normas par nolēmuma atzīšanu tiek piemērotas neatkarīgi no pušu pilsonības un domicila, vērā tiek ņemta tikai nolēmuma izcelsme. Ņemot vērā šī teksta ierobežoto raksturu, var tikai minēt, ka lietās, kas saistītas ar saskarsmi ar bērnu un bērna nolaupīšanu, tiek piemērotas atsevišķas tiesību normas (40. pants un tālākie panti).

2. Atzīšana

Regula nosaka, ka visi nolēmumi ir atzīstami bez kādas īpašas procedūras (21. panta pirmais punkts). Tomēr jebkura ieinteresētā puse var lūgt tiesu citā dalībvalstī neatzīt nolēmumu (21. panta trešais punkts). Regula nosaka neatzīšanas pamatus, uz kuriem balstoties nolēmuma atzīšana lietās, kas saistītas ar laulības lietām un lietām par vecāku atbildību, var tikt atteikta.

Nolēmuma atzīšanu un izpildi var atteikt, cita starpā, ja ārvalsts nolēmums ir klaji pretrunā sabiedriskajai kārtībai (22. panta a) apakšpunkts). Dalībvalsts pati var noteikt, kas ir sabiedriskā kārtība. Jēdziens „sabiedriskā kārtība” ir jāinterpretē autonomi saskaņā ar Eiropas standartiem.

Apstākļa vārds „klaji” tika ieviests, lai noteiktu robežas starp brīvu nolēmumu apriti un sabiedrisko kārtību. Atsaucē uz sabiedriskās kārtības nodrošināšanu var tikt izdarīta arī lietās par procesuālo garantiju pārkāpšanu (piemēram, tiesības tikt uzklautam).

Aizmuguriski taisīta nolēmuma atzīšanu var atteikt, ja ir bijuši noteikti procedūras pārkāpumi. Tie ir gadījumi, kad atbildētājam dokuments, uz kura pamata ir ierosināta lieta, nav noteiktā kārtā uzrādīts pietiekami laicīgi, lai viņš varētu nodrošināt sev aizstāvību (22. panta b) apakšpunkts).

⁵ Skatīt: Tiesa, 1987. gada 12. augusts, Lieta C-144/86, Gubisch Maschinenfabrik KG./Giulio Palumbo, ECR, 1987, 4861.

Vēl viens pamats nolēmuma neatzīšanai — ja tas ir pretrunā nolēmumam, kas taisīts lietā starp šīm pašām personām dalībvalstī, kurā tiek lūgta atzīšana (22. panta c) apakšpunkts). Šī norma tiek piemērota pat tad, ja ārvalsts nolēmums ir vecāks nekā dalībvalsts nolēmums.

Saskaņā ar prioritātes principu, ārvalsts nolēmums, ja tas ir pretrunā agrākam nolēmumam, kas taisīts lietā ar šīm pašām personām citā dalībvalstī vai trešā valstī, netiek atzīts (22. panta d) apakšpunkts). Tā kā trešo valstu nolēmumu atzīšana ir atstāta valsts tiesību aktu ziņā, tas nozīmē, ka, piemēram, Kalifornijā taisīta nolēmuma atzīšana izpildes dalībvalstī (piemēram, Latvija) var būt pretrunā vēlāk taisītam dalībvalsts (piemēram, Vācija) nolēmumam.

Neatbilstība regulā noteiktajām piekritības normām nav iemesls, lai atteiktu nolēmuma atzīšanu. Arī atšķirības dalībvalsts tiesību aktos attiecībā uz laulības lietām nevar būt pamats nolēmuma atzīšanas atteikšanai (25. pants).

3. Izpilde

Ir jānošķir nolēmuma atzīšana (exequatur), kas notiek saskaņā ar regulas noteikumiem, no nolēmuma izpildes, kas notiek saskaņā ar dalībvalsts tiesību aktiem.

C. Uzturēšanas saistības

I Uzturēšanas saistību regula

Eiropas Uzturēšanas saistību regula nosaka virkni pasākumu, kuru mērķis ir veicināt uzturēšanas līdzekļu maksājumu veikšanu pārrobežu lietās. Šādas prasības rodas no pienākuma palīdzēt ģimenes locekļiem, kuriem ir nepieciešama palīdzība. Piemēram, šāda prasība var izpausties kā uzturēšanas maksājumi bērnam vai bijušajam laulātajam pēc laulības šķiršanas.

Regula tiek piemērota uzturēšanas saistībām, kas izriet no ģimenes attiecībām, vecāku un bērnu attiecībām, laulības vai radniecības attiecībām (1. pants 1.punkts). Šī regula ir saistoša Dānijai, balstoties uz 2005. gada 19. oktobrī noslēgto divpusējo līgumu starp Eiropas Kopienu un Dānijas Karalisti.

II Jurisdikcija

1. Vispārēji noteikumi

Lietās, kas saistītas ar uzturēšanas saistībām, jurisdikcija var būt vairākām tiesām. Vispirms jurisdikcija ir tai tiesai, kuras teritorijā ir atbildētāja vai kreditora pastāvīgā dzīvesvieta (3. panta a) un b) apakšpunkts). Jurisdikcija ir arī tiesai, kurai ir jurisdikcija tiesvedībā attiecībā uz personas juridisko statusu (piemēram, laulības šķiršana), ja jautājums par uzturēšanu ir saistīts ar šādu tiesvedību (ja vien jurisdikcijas pamats nav tikai vienas puses pilsonība) (3. panta c) apakšpunkts). Tas pats attiecas uz tiesvedību par vecāku atbildību (3. panta d) apakšpunkts).

2. Vienošanās par tiesas izvēli un atbildētāja ierašanos

Ja vien strīds nav saistīts ar uzturēšanas saistībām pret bērnu, kas vēl nav sasniedzis 18 gadu vecumu, puses, ievērojot zināmus noteikumus, var vienoties, ka jurisdikcija izšķirt visus strīdus ir kādas dalībvalsts tiesai vai tiesām. Tomēr šī brīvība ir ierobežota. Regulā norādītas tās tiesas, par kurām puses var vienoties (4. panta pirmais punkts). Jurisdikcija var būt:

- (a) tās dalībvalsts tiesai vai tiesām, kurā vienai pusei ir pastāvīga dzīvesvieta;

- (b) tās dalībvalsts tiesai vai tiesām, kuras pilsonība ir vienai no pusēm;
- (c) lietās par uzturēšanas saistībām starp laulātajiem vai bijušajiem laulātajiem:
 - (i) tiesā, kurai ir jurisdikcija izskatīt strīdu laulību lietā,
 - (ii) tās dalībvalsts tiesai vai tiesām, kurā vismaz vienu gadu ir bijusi laulāto pēdējā kopīgā pastāvīgā dzīvesvieta

Šā panta a), b) vai c) apakšpunktā izklāstītajiem nosacījumiem jābūt izpildītiem laikā, kad noslēdz vienošanos par tiesas izvēli, vai laikā, kad tiesā ir celta prasība.

Ar vienošanos piešķirtā jurisdikcija ir izņēmuma jurisdikcija, ja vien puses nav vienojušās citādi. Vienošanās par tiesas izvēli ir jānoslēdz rakstiski. Jebkura saziņa, izmantojot elektroniskus līdzekļus, kas paliekoši saglabā vienošanos, ir līdzvērtīga rakstiskai formai (4. panta 2.punkts).

Jurisdikciju var noteikt arī ņemot vērā tiesu, kurā atbildētājs ierodas. Jurisdikcija ir tai dalībvalsts tiesai, kurā ierodas atbildētājs, ja vien atbildētājs nav ieradies, lai apstrīdētu jurisdikciju (5. pants).

3. Papildu jurisdikcija

Dažos gadījumos pastāv arī papildu jurisdikcija. Ja neizpildās 3., 4. un 5. panta noteikumi, tad jurisdikcija, ievērojot zināmus noteikumus, ir dalībvalsts tiesām pēc pušu kopīgās pilsonības (6. pants).

4. *Forum necessitatis*

Ja lieta nevar tikt izskatīta trešā valstī, ar kuru strīds ir cieši saistīts, tiek piemērots *forum necessitatis* noteikums (7. pants). Lieta var tikt izskatīta tādas dalībvalsts tiesā, ar kuru tai ir cieša saistība. Šāda saistība var būt vienas puses pilsonība vai pastāvīgā dzīvesvieta.

5. Nolēmumu grozīšana

Ievērojot noteiktus izņēmuma gadījumus, parādnieks nevar citā valstī celt prasību tiesā, lai grozītu jau pieņemtu nolēmumu, kamēr kreditora pastāvīgā dzīvesvieta ir valstī, kurā nolēmums ir pieņemts. Tomēr kreditors var piekrist, ka strīdu izšķir cita tiesa (8. pants).

Piemērs: Dānijā ir pieņemts nolēmums uzturēšanas saistību lietā par labu dāņu bērnam pret viņa tēvu latvieti. Pēc tam tēvs pārceļas uz Rīgu un iesniedz pieteikumu par nolēmuma grozīšanu. Būtībā tiesai Rīgā nav jurisdikcijas.

III *Lis pendens*

Regulā ir iekļauts arī noteikums par *lis pendens* (12. pants). Ja prasības ar vienu un to pašu pamatu un priekšmetu un starp tām pašām pusēm ir celtas dažādu dalībvalstu tiesās, jurisdikcija ir tai tiesai, kurā pirmajā ir celta prasība.

Neņemot vērā to, ka jurisdikcija pār lietu pēc būtības ir vienai tiesai, pieteikumi par pagaidu un aizsardzības pasākumiem var tikt iesniegti citu dalībvalstu tiesā, ievērojot attiecīgās valsts tiesību aktus (14. pants).

IV Nolēmumu atzīšana un izpilde

Nolēmumu par uzturēšanas saistībām, kas pieņemti kādā dalībvalstī, citā dalībvalstī ir atzīstami bez kādas īpašas procedūras. Tomēr ir zināmas atšķirības attiecībā uz to izpildi.

1. Nolēmumi, kas pieņemti dalībvalstī, kurai ir saistošs Hāgas 2007. gada Protokols

Lielākajai daļai Eiropas Savienības dalībvalstu ir saistošs Hāgas 2007. gada 23. novembra Protokols par uzturēšanas saistībām piemērojamiem tiesību aktiem. Eiropas Savienības dalībvalstīs (izņemot Dāniju un Apvienoto Karalisti) Hāgas Protokols par uzturēšanas saistībām tiek piemērots provizoriski, par spīti tam, ka Protokols vēl nav stājies spēkā⁶.

Ja nolēmums ir pieņemts tādas dalībvalsts tiesā, kurai ir saistošs Hāgas 2007. gada Protokols, tā atzīšanu nevar atteikt. Ja nolēmums ir izpildāms dalībvalstī, kurā tas ir pieņemts, tas ir izpildāms arī citās dalībvalstīs bez izpildāmības pasludināšanas ((*exequatur*), 17. pants un tālākie panti). Tomēr dažos gadījumos ir iespējams prasīt ārvalstīs pieņemta nolēmuma pārskatīšanu un tā izpildes atteikumu vai apturēšanu izcelsmes valstī (19. pants).

2. Nolēmumi, kas pieņemti dalībvalstī, kurai nav saistošs Hāgas 2007. gada Protokols

Ja nolēmums ir pieņemts tādas dalībvalsts tiesā, kurai nav saistošs Hāgas 2007. gada Protokols, tā atsevišķos gadījumos tā atzīšanu var atteikt (24.pants). Nolēmumu neatzīst:

- (a) ja tāda atzīšana ir acīmredzami pretrunā tās dalībvalsts sabiedriskajai kārtībai, kurā prasa atzīšanu;
- (b) gadījumos, ja tas ir pieņemts aizmuguriski — ja atbildētājam netika laikus izsniegts dokuments, ar ko ir celta prasība, lai viņš varētu nodrošināt sev aizstāvību, izņemot gadījumu, ja atbildētājs nebija uzsācis nolēmuma pārsūdzēšanu, kad viņam bija iespējams to darīt;
- (c) ja tas ir nesavienojams ar nolēmumu, kas dalībvalstī, kurā prasa atzīšanu, ir pieņemts strīdā starp tām pašām pusēm;
- (d) ja tas ir nesavienojams ar agrāku nolēmumu, kas pieņemts citā dalībvalstī vai kādā trešā valstī strīdā par vienu un to pašu pamatu un priekšmetu starp tām pašām pusēm, ar nosacījumu, ka agrākais nolēmums atbilst nosacījumiem tā atzīšanai dalībvalstī, kurā prasa atzīšanu.

Nolēmums, ar ko groza agrāku nolēmumu par uzturēšanu pamatojoties uz to, ka ir mainījušies apstākļi, nav uzskatāms par nesavienojamu nolēmumu 24. panta c) vai d) apakšpunkta nozīmē.

Ja nolēmums uzturēšanas saistību lietā ir izpildāms tā izcelsmes valstī, tas var tikt izpildīts citā dalībvalstī, ja izpildes dalībvalstī tas tiek pasludināts par izpildāmību (26. pants).

3. Vispārēji noteikumi

Visos gadījumos, ārvalstīs pieņemtam nolēmumam nav obligāti jābūt galējam. Izcelsmes tiesa var pasludināt spriedumu par pagaidu izpildāmu (sal. ar 26. pantu). Ja nolēmums ir izpildāms atzīšanas valstī, tas tiek izpildīts saskaņā ar šīs dalībvalsts tiesību aktiem (41. pants). Nolēmumi netiek pārskatīti pēc būtības (42. pants). Vienā dalībvalstī pieņemts nolēmums nav pārskatāms pēc būtības dalībvalstī, kurā prasa atzīšanu, izpildāmību vai izpildi.

⁶ Padomes lēmums (2009. gada 30. novembris) par to, lai Eiropas Kopiena noslēgtu Hāgas 2007. gada 23. novembra Protokolu par uzturēšanas saistībām piemērojamiem tiesību aktiem, OV 2009 L 331, 17. lpp.